(تصوف) (مناقب)

(٢٣٨)

معلم ناجی

حکم الرفاعی

فی ۳ غروش

معارف نظارتنك رخصتیله مطبعۀ عامره ده طبع اولنمشدر .

۱۳۰٤

HACI MAHMUD EFENDİ
BEŞİKTAŞ
Vakıf Kütüphanesi

T.C.
1923

Süleymaniye U. Kütüphanesi
Kısmı Hacı Mahmud Ef.
Yeni Kayıt 3135
Eski Kayıt No

ترجمۀ حکم الرفاعی

مقدمه

عراق عربك « واسط » شهری ٥١٢ سنهٔ
هجریه سنده برطفل مبارکك مسقط رأسی اولمش
ایدی .

٥٧٨ سنه سنده شهر مذکوره مضاف « ام عبیده »
قریه سنده برقبر شریف کورلدی .

او طفل مبارك ٦٦ یاشنده برپیر اولدیغی حالده
بو قبر شریفه دفن ایدلمش ایدی .

مشار الیهك مدت عمرینی ـ حساب جمل
طریقیله ـ لفظهٔ جلاله کوسترمکده در . حتی مفتی
الثقلین مولانا تقی الدین الواسطی یه پیر حقنده « مدت
عمرنده نه ایله اشتغال ایدردی ؟ » سؤالنی ایراد
ایتدکلرنده « مدت عمرنده مدار اشتغالی مدت
عمری ایدی ! » جوابنی ویره رك حساب مذکوره
اشارت بیورمشدر .

پیرك نسبی برسلسلهٔ معروفه ایله حضرت امام
حسین افندمزه منتهی اولور .

نام سامیسی احمددر . متصف اولدیغی تواضع
محمدی اقتضاسندن اوله رق کندیسنی بنیهٔ تصغیر
ایله « احیمد » دیه یاد ایلدیکی حالده سادات کرامك
اکابرندن ایدی .

بو ذات مصطفی صفات اجلهٔ اعزه دن پیر شهیر ،
دستگیر خطیر « سید احمد الرفاعی » حضرتلریدرکه
اجداد عظامندن جناب « رفاعه » یه نسبت
اولنور .

پیر مشار الیهك بعض کلمات قدسیه سی « مولانا
ابو الفضل الشافعی الواسطی » طرفندن جمع
ایدیله رك بر رساله حالنه قونلمشدر .

مولانا ابو الفضل بو رساله نك دیباجه سنده
دیبورکه :

« رأیت فی خزانة الحبر الجلیل العریق
الاصیل الشیخ عبدالسمیع الهاشمی نفعنا الله بعلومه

هذه الرقاع بخط السيد الكبير والولى المقدم الشهير
شيخ المشايخ الجبل الراسخ بحر المعارف وكنز العوارف
رب اليد البيضاء والمنقبة العظمى تاج اولياء عصره ابى
العباس القطب الشريف السيد احمد محيي الدين
صاحب العلمين ابن السيد الجليل ولى الله ابى الحسن على
الحسينى الرفاعى قدس الله سره ورضى عنه وقد كتب على
حاشيتها شيخنا الشيخ عبد السميع الهاشمى بخطه
هذه حكم الغوث الشريف سيدنا السيد احمد الرفاعى
الحسينى رضى الله عنه تكرم بها على وامرنى بحفظها
وهى من انفس الذخائر لمن وفقه الله تعالى . »

مولانانك شو افاده‌سندن آكلاشلديغنه كوره كنديسى بو كلمات جليله‌يى حاوى اولان اوراقى ـ سيد احمد الرفاعى حضرتلرينك خط دست عاليلريله محرر اوله‌رق ـ شيخ عبد السميع الهاشمينك خزانه‌سنده بولمش وشيخ مشار اليهك قلميله اوراق مذكوره‌نك حاشيه‌سنه « هذه حكم الغوث الشريف سيدنا احمد الرفاعى الحسينى رضى

الله عنه تكرم بها على وامرنى بحفظها وهى من انفس الذخائر لمن وفقه الله تعالى . » عباره‌سى يازلمش اولديغنى كورمشدر .

شو عباره « بو اوراقك محتوياتى سيد احمد الرفاعى حضرتلرينك حكم جليله‌سيدر . بونلرى بكا خطاباً يازه‌رق قدرمى اعلا ايتديكى كبى حفظنى ده اراده بيورمشدر . بو حكمتلر مظهر توفيق الٓهى اولانلر نزدنده اك نفيس ذخائردن معدوددر » مألنى مبين اولمغله رساله‌نك جامع بولنديغى جمل جميله‌نك سانحات حضرت پيردن اولديغنده شبهه قالمامقده‌در ، زيرا خط دستيله بو شهادتى اظهار ايدن شيخ عبد السميع نجباى بنى عباسك اعيانندن و شهر واسطك خواص ارباب عرفانندن فضل وكمال ايله موصوف ، صدق و زهد ايله معروف اولمغله برابر سيد احمد الرفاعى حضرتلرينك خلفاى كرامى ايچنده دخى اك سرافراز بر مرد ممتاز ايدى .

مقدمهٔ رساله‌ده واقع « من العبد اللاش الى الشيخ المحتشم اخينا عبد السميع الهاشمى » عباره‌سنده حضرت پیر طرفندن کندیسنك « قرداشمز شیخ محتشم » عنوانیله یادبیورلمش اولمسی شیخك برهان علوشانی دکلیدر ؟

رسالهٔ مذکوره « خزانة الحکم » اطلاقنه شایان بر کنجینهٔ ادب و عرفان بولنمغله افاضل صدور عظامدن و اکامل علمای اعلامدن اولوب نسب عالیلری قدوة الاولیا سید احمده و بو جهتله قبلة الانبیا حضرت محمده منتهی و هر درلو فضائل احمدیه و محمدیه‌یه منتمی بولنان صیادی زاده سماحتلو سیادتلو السید « محمد ابو الهدی » افندی حضرتلری طرفندن غایت محققانه بر صورتده شرح اولنمشدر .

ناشر انوار حقیقت ، مرشد ارباب طریقت اولان جد کریملرینك عرفای امته پك قیمتدار بریاد - کاری بولنان رسالهٔ مذکوره‌نك شرحنه همت

و بو صورتله ده بالجمله اهل اسلامه ، خصوصیله عشاق آل و اولاد کرامه بر بیوك خدمت ایتمش اولدقلرندن طولایی ابو الهدی افندی حضرتلرینه نه قدر عرض تقدیرات و تعظیمات اولنسه حقیله ایفای وجیبهٔ شکران ایدلمش اوله‌مز .

ذکر اولنان رساله کبی شرحی دخی لسان عربی اوزره یازلمش اولدیغندن مملکتمزجه ایکیسنك ده فوائدی خواصه منحصر قالدیغنه ، بو قبیلدن اولان آثار جلیلهٔ ملیه‌نك تعمیم فوائدی ایسه وجائبدن بولندیغنه مبنی « حکم الرفاعی » عنوانیله شواثری میدانه کتیرمکه عزم ایلدم .

بویله بر جسارتده بولنشم رسالهٔ احمدیه‌نك حاوی اولدیغی جمله‌لرك ابو الهدی افندی حضرتلری طرفندن فصیح و بلیغ عبارات واضحه ایله شرح ایدلمش اولمسندندر ، یوقسه اویله بر غوث اعظمك هر بری بر جهان معرفت اولان حکم عظیمه سنه دائر - ولو بش اون سطردن عبارت اولسون -

سوز سویلمك حد عاجزانه‌مك بتون بتون فوقنده
كورینوردی .

ابو الهدی افندی حضرتلری او شرحی البته
حضرت پیرك امداد روحانیتیله یازمش اولدقلری
كبی بن ده بو اثری ذات عالیء فاضلانه‌لرینك معرفت
موروثه و مكسوبه‌لرندن استمدادایله یازمغه جرأت
ایدییورم.

اثرم رساله‌ٔ مذكوره‌ده مندرج حكمك
كافه‌سنی جامع اولمیوب بونلردن فكرمجه شایان
انتخاب بولنانلری حاوی اوله‌جقدر .

انتخاب ایتدیكم جمله‌لری « مؤلف » اشارتی
آلتنده اوله‌رق عیناً تحریر ایله ممكن اولدیغی قدر
حرفیاً ترجمه ایلدكدن صكره « شرحدن
استفاضه » اشارتی زیرنده اوله‌رق دخی ابو الهدی
افندی حضرتلرینك « قلائد الزبرجد علی حكم
مولانا الغوث الشریف الرفاعی احمد » تسمیه
بیوردقلری سالف الذكر شرح عارفانه‌دن بونلره

داثر آلدیغم بعض تدقیقات و ایضاحاتی خلاصةً
عرض ایده‌جكم .

برده ایجاب ایتدكجه كندی طرفمدن دخی
« محرر » اشارتی تحتنده اوله‌رق آثار اكابره
مستند بعض ملاحظات علاوه ایلیه‌جكم .
والله الموفق .

معلم ناجی

حکم الرفاعی

﴿ مؤلف ﴾

— ١ —

« العقل کنز الفوائد وکیمیاء السعادة . »

— ترجمه —

« عقل گنجینهٔ فوائد وکیمیای سعادتدر . »

﴿ شرحدن استفاضه ﴾

عقلك اول مخلوقات اولدیغنی مبین بولنان حدیث مشهورده لسان عزتدن عقله خطاباً « سندن عزیز برشی خلق ایتمدم . افعال الٓهیه‌مدن اولان اعطانك ، محاسبه‌نك ، معاقبه‌نك ، اعزازك ، اذلالك مدار مستقلی سنسین . » بیورلدیغنك کوسترلمسی ، دیکر برحدیثده دخی روز قیامتده اعمال صالحه‌یه مقابل احسان بیوریله‌جق اجورك

اصحاب حسناتك مقادیر عقولنه کوره ویریله جکنك بیان ایدلمسی عقلك حائز اولدیغی شرف عظیمی امته تعلیم واعلان مقصدینه مبنیدر .

جناب مؤلفك « البرهان المؤید » عنوانلی کتابنده بیان ایلدیکی وجه ایله حضرت امام علی « سکا دوا ، ینه سندن اولور ، اما کورمیورسین ! سنده‌کی دا ، ینه سندندر ، فقط بیلمیورسین ! کندیکی کوچك برجرم قیاس ایدرسین ، حال بوکه عالم اکبر سنده مندرجدر ! » مآلنده اولمق اوزره :

دواؤك منك وما تبصر
وداؤك فيك وما تشعر
وتزعم انك جرم صغير
وفيك انطوى العالم الاكبر

بیورمشدر .

عالم اکبر نه‌در ؟ . . حضرت امامك تعبیری وجه ایله انسانده منطوی اولان عقل ! . .

انسان بو عالم منطوی‌یه نظر امعان ایله باقنجه
استصغار ایتمکده اولدیغی کندی جرمنك قدری ،
نزدنده تعین ایدر . جرم انسان خلقةً حائز قابلیت
کبری اولمسه محیط عالم اکبر اولمغه شایان کوریلورمی
ایدی ؟

انسان کندینك ، انوار منتشره‌سی بتون
عوالم سائره‌یه طوغری ممتد و منبسط اولمقده
وبالجمله معاملات الٓهیه‌نك مدار اجراسی بولنمقده
اولان عالم اکبری محیط اولدیغی بیله‌رك آکا
کوره همت عالیه صاحبی اولملیدر !

جرمنك ، عالم اکبری احاطه ایتمکده بولندیغی
بیلن انسان عظمت شان ذاتنی تقدیر ایله شرف
صفاتنی کوندن کونه اعلا ایتمك ایچون اجرای تدبیر
ایلمکدن خالی قالمز .

بو ادراکی حائز اولان انسان قوتله ، جمال
ایله ، مال ایله ، اهل ایله ، عشیرتله ، منصبله ،
ریاستله افتخاره میلان ایلمز .

جناب امام شافعی :

وکل رئاسة من غیر علم
اذل من الجلوس علی الکناسه

بیورمشدرکه « علمسز ریاست سوپورنتی
ییغینی اوزرنده اوطورشدن دها بیاغیدر . »
دیمك اولور .

علم عقل ایله تحصیل ایدلمکده اولمسیله علمك
شرفی دخی آنجق عقل ایله قائم ودائم اولیور .
برطاقم عقلا علمك عقله ترجیحنه قائل اولمشلرسه‌ده
— علم اساساً صفت خالق ، عقل ایسه صفت مخلوق
اولدیغندن — بونلرك مقصدی « صفت خالق اولان
علم صفت مخلوق اولان عقلدن عالیدر . » دیمك
اولدیغی آکلاشلمقده‌در ، یوقسه بزم علممزه ،
عقلمزه نقل کلام ایدیلنجه مرتبهٔ عقلك مرتبهٔ
علمدن بالاتر اولمسی لازم کله‌جکی سوز کوتورر
شیلردن دکلدر .

علم بشر عقل بشردن نصل عالی طوتیله

بیلیرکه اورته‌ده عقل اولمدیغی تقدیرده علمک تصور وجودینه دخی محل قالمیور ؟

کر یوهٔ خطایه صاپان برعاقلک دلالت عقل ایله صراط مستقیمی بولمسی مأمولدر ، فقط یولدن چیقان براحمقک نه ایله رهیاب رشاد اوله بیله‌جکی مجهولدر .

حضرت امام علی « کل عقل لم یحط بالدین فلیس بعقل وکل دین لم یحط بالعقل فلیس بدین . » ، یعنی « دینی احاطه ایتمین عقل عقل دکلدر . عقلک احاطه ایده مدیکی دین ده دین دکلدر . » بیورمشدرکه بودخی عقلک درجهٔ اشرفیتنی اثبات ایچون دلیل کافیدر .

جناب مؤلفک ینه « البرهان المؤید » ده بیان بیوردیغی اوزره هیکل انسان برعرضدر . بوعرضک شرفی جوهر عقل ایله‌در . عقل ایسه ـ « نفسکی نظردقته آلوب فضائلنی استکمال ایله ، زیرا حقیقتده سنک انسانلغک جسم ایله دکل ، نفس ایله قائمدر . » مفهومنده بولنان :

اقبل علی النفس واستکمل فضائلها
فانت بالنفس لا بالجسم انسان

نشیده‌سی حکمنجه ـ عارف نفس اوله‌رق نفسه هیچ بروجه ایله حدینی تجاوز ایتدرمیه‌جک صورتده دائما حکم ضابطانه‌ده بولنمسی لازم کلن برقوهٔ جلیله‌در ، یوقسه بومزیتی حائز اولمیان عقله حقیقتده عقل دیمک لایق اولمز .

بوجوهردن محروم بولنان آدم ایسه ـ مابه الشرفی اولان شیدن مهجوریتی جهتیله ـ کثیف وثقیل برعرضدن ، یعنی جسمدن عبارت قاله‌جغندن مراتب عالیه‌یه صعود استعدادندن بعید بولنور .

اما عقل کامله مالک اولان انسان ـ کندیسنده حقیقت آدمیه‌نک وجودینه مبنی ـ هرصورتله نیل معالی‌یه چسپان کوریلور .

مراتب عقلک برنجیسی اوهام قبیلندن اولان بنلکدن ومرد مستقیمه هیچ یاقشدیریله میان لافزنلکدن منخلع بولنمقدر .

انسان ــ عقلك بو مرتبهٔ اولاسی کندنده تحقق ایتدکدن صکره ــ مبتدای طینیسی ایله منتهای ترابیسندن وبوایکی حدبیننده معرفتی لازم اولان شیلردن کسب آکاهی ایتمکه چالشملیدر .

عقلك جالب منافع ودافع مکاره اولدیغنی کوسترمکده اولان ایضاحات مسرودهیی مطالعه ایدن هرعاقل منصف حضرت پیرك « العقل کنزالفوائد وکیمیاء السعادة . » کبی برعبارهٔ وجیزهیه نهبیوك برحکمت درج ایلدیکنی معترف اولهجقدر .

﴿ محرر ﴾

جناب شیخ سعدی یه « دیو بهتریا آدمی ؟ » « یعنی « شیطانمی اولادر ؟ انسانمی ؟ » دیهسؤال ایتدکلرنده قطعهٔ آتیه ایله جواب ویرمشدر :

ای که پرسیدیم ازحال بنی آدم ودیو
من جوابیت بکویم که دل ازکف ببرد

دیو بکریزد از آن قوم که قرآن خوانند
آدمی زاده نکه دارکه مصحف ببرد

دیمك ایستیورکه : « ای بکا شیطان ایله انساندن هانکیسنك اولی اولدیغنی سؤال ایدن ! سکا برجواب دلجو ویرهیم : شیطان قرآن اوقویان طائفهدن فرار ایدر ، فقط کوزیکی ایبجه آچ که انسان مصحفی چالارده کیدر ! »

حضرت شیخ جهاندیدهنك :

« شیطان بنم اولسون دده سلطان سنك اولسون ! »

مصراع مشهورینك مأخذی ظن اولنان بوقطعهٔ غراسی دخی سائر سانحات عارفانهسی کبی حکمت محضهدر .

فیضیٔ هندی شیخ مشار الیهك :

ای نفس اکردیدهٔ تحقیق ایله باقسهك
قانعلکی زنکینلکه ترجیح ایدردك

مألنده اولان :

ای نفس اکر بدیدهٔ تحقیق بنکری
درویشی اختیار کنی بر توانکری

بیتیله باشلایان قصیدهٔ نصحیه سنی تنظیر یوللو یازدیغی « معرفت نفس » عنوانلی موعظهٔ بلیغه ده اوزی سوزینه اویمیان ارباب مفسدتك حالنی :

حرف فنای جعفر طیار بر زبان
پروازشوق در هوس زر جعفری

دیه تصویر ایتدکدن صکره « هر کسده فتوت آرامه ، یرا یهودان خیبریده ایمان حیدری آرانمز ! » مفهومنی ادا ایچون :

از همکنان مجوی فتوت که کس نجست
ایمان حیدری زیهودان خیبری

بیتنی انشا ایلمشدر .

ضیا پاشا مرحومك :

صادق کورینور کسوه ده ارباب خیانت
مرشد صانیلور وهله ده اصحاب ضلالت

اکثر کشینك صورتنه سیرتی اویمز
یارب بونه حکمتدر الٰهی بونه حالت

فریاد حقیقت آموزیله اظهار شکوی ایتمسنه بادی اولان — مغایرت صورت و سیرت — کیفیتی « خیام » حکیم شور باعیسیله برلوحهٔ عبرتبخشا شکلنده ارائه ایتمشدر :

شیخی بزنی فاحشه کفتا مستی
هر لحظه بدام دکری پابستی
کفتا شیخا هر آنچه کویی هستم
اما تو چنانکه می نمایی هستی

معلم فیضی افندی برادرمز خیامك ممکن اولدیغی قدر مکمل ترجمهٔ حالنی وایضاحاتیله برابر الك منتخب رباعیاتنی حاوی اولمق اوزره تحریرینه همت ایلدیکی « خیام » عنوانلی کتابده — که عن قریب طبع و نشر اولنه جقدر — [*] ذکر اولنان رباعی یی بروجه آتی ترجمه بیورییور :

— صورت ظاهره سی حلیهٔ زهد وصلاح ایله

[*] طبع و نشر اولنمشدر .

مزین شیخك بری برزن کمراهه دیمش که :
« سن مست بی‌پروای روزکار وهرزمان فسقه‌دن برینك دام هوسنه کرفتار سین ! شویله بویله سین ! » زن دخی جواباً دیمش که : « یاشیخ ! سن بنی نصل کوریبور ایسه‌ك اویله‌یم ! فقط الله ایچون سویله ! سن دخی طبقی کوروندیکك کبی میسین ! . . . »

ظاهرش چون کور کافر پرحلل
واندرون قهرخدا عزوجل — »

خیامك بورباعیسی حضرت بایزید بسطامینك « یااولدیغك کبی کورون ! یاکوروندیکك اول ! » دیه ترجمه ایدیلن « یاچنان نمای که باشی ویاچنان باش که نمایی ! » کلام حکیمانه‌سنی برمحاوره ضمننده کوسترمکده‌در .

اوته‌دن بری عالم بشریتی نعمت سعادت کامله‌دن محروم ایتمکده وارباب دقت ومعرفت طرفندن بالاده محرر سوزلر کبی ارشادیات ایله انظار

اعتباره عرض ایدلمکده اولان مفاسدك چوغی انسانلك — جلب منفعت مقصدیله — اولدیغی کبی کورنمك ایستمامسندن نشأت ایلمکده‌در . بو ایسه اکثریا نقصان عقلدن ایلری کلیر برحالدر .

عقل کامل صاحبی اولان برآدم خلاف حقیقت نمایشده بولنمغه لزوم کورمز ، چونکه کندی ماهیتك میدانه چیقمسندن براحترازی یوقدر ، چونکه جانیلر کبی خوف وحذر ایچنده یاشامقدن صفایاب اوله‌مز .

« سعادت بشریه‌نك درجه‌سی بشرده‌کی عقلك نقصان وکمالیله متناسب اولور . » دیین ارباب حکمت هرفردك عاقلیت جهتیله مرتبهٔ کماله تقربنه کوره اکتساب سعادت ایده‌بیله‌جکنه اشارت ایلمشلردر .

عاقل — فقیر زاده اولسه‌ده — غنیدر ، زیرا عقل کنجینهٔ فوائددر .

عاقل — بختیار زاده اولمسه‌ده — مسعوددر ، زیرا عقل کیمیای سعادتدر .

واقعا « بختیار ، کندینی بختیار ظن ایدندر ! »
قول معقولنجه دنیاده انسان ایچون مسعودیت
کامله‌یه نائلیت قابل اوله‌مزسه‌ده عقلی اولمیان آدم
« بختیارلق » نه‌دیمك اولدیغی دخی بیله‌میه‌جکی
جهتله احوال عالمه نظراً « مسعودیت حقیقیه »
دیمك اولان « کندینی بختیار ظن ایتمك » مسعودیتنه‌ده
نائل اوله‌میه‌جغندن « بختیارلق » دیدیکمز دولتلینك
هرحالده‌قرنای عقلادن بولنمسی لازم کلمکده‌در .

بعض رجال صوفیه « عشق » دن بحث
ایتدکاری صره‌ده عشقی عقله ترجیح ایلدکدن
بشقه :

ای که ازدفتر عقل آیت عشق آموزی
ترسم این نکته بتحقیق ندانی دانست

کبی سوزلرله عقلك ماهیت عشقی ادراکه دخی مقتدر
اوله‌میه‌جغی ادعاسنده بولنمشلر وعقل ایله عشق
اضداددن عدایده‌رك عاقل ایله عاشقك احوال
یکدیکردن بی خبر بولنه‌جقلرینی بیان ایلمشلردر .

واقعا عشقك برنوع جنون اولمسنه نظراً
عقل ایله بینلرنده ضدیت بولنمسی طبیعی ایسه‌ده
ارباب تصوفجه اصل مسئله بواولمیوب « هادیٔ
طریق حق عقلمیدر ؟ یوقسه عشقمی ؟ »
قضیه‌سی اولدیغندن بوبابده خیلی مباحثات جریان
ایتمکده‌در . حتی شیخ سعدی‌یه معاصرلرندن
« مولانا سعدالدین » برمکتوب منظوم ارسالیله
بومسئله‌یه دائر ایضاحات طلبنده بولنمشدر .

سعدالدین مکتوب مذکورده‌کی :

مردرا راه بحق عقل نماید یاعشق
این در بسته تو بکشای که بابیست عظیم
عقل رافوق تراز عشق توان کفت بکوی
چون تراروزوشب این هردوحریفندوندیم

بیتلریله حضرت شیخه « انسانی طریق حقه ارشاد
ایدن عقلمیدر ؟ یوقسه عشقمی ؟ بومسئله‌یی حل
ایله‌که پك مهمدر . مادام‌که عقل وعشق دائما
سنکله همدم بولنیورلر « عقل عشقه مرجحدر . »

دینیله بیلیرمی ؟ سن سویله ؟ » دیمك ایستیور . شیخ
دخی مولانانك ذکراولنان بیتلرده عقلی عشقه
تقدیماً ایراد ایتمسندن عقلی عشقه مرجح طوتمق
ایستدیکنی استدلال ایلدیکنه مبنی اولملیدرکه
ویردیکی جواب منثورده بالاده قسماً مألی کوستریلن
وعقلك اول واعز مخلوقات اولدیغنی مبین بولنان
حدیث شریفی نقل ایتدکدن صکره « پس قیاس
مولانا سعدالدین ادام الله عافیته عین صوابست که
عقل را مقدم داشت ووسیلت قربت دانست . »
یعنی « بو حدیث موجبنجه مولانا سعدالدینك
عقلی عشقه ترجیح ایدیشی پك طوغریدر . »
بیوریور .

مع مافیه جوابك آلت طرفنده حائز شرف
عظیم اولان عقلك تنویر طریق ایله صاحبنی
افتادهٔ چاه ضلال اولمقدن وقایه ایدر برمشعله
حکمنده اولدیغنی بیان ایله « کیجه انسانك النده
مشعله بولنسه ده یورییوب یول آلمغه غیرت ایتمدکجه

منزل مقصوده واصل اوله مز . » دیه رك کیدیله جك
یوله اول امرده آداب طریقته کیریله بیله جکنی
وانسان صاحب آداب اولوب ده شرطنجه قطع راه
ایتمکه باشلامدقجه مالك اولدیغی عقلدن استفاده
ایتمش صاییله میه جغنی کوستردکدن صکره « سکا
ــ آلت معرفت نه در ؟ ــ دیه جك اولسه م ــ عقل
ا ــ جوابنی ویره جکسین ، حال بوکه سالك اثنای
سیرده بوی بهاروجده تصادف ایدنجه عقلی
سرکردان اولور . » افاده سیله آتش خردسوز
عشقك قدرت وعظمتنه اشارت ایدییور .

فی الحقیقه اعاظم اهل تصوفدن برطاقم
عرفانك ، خصوصیله پیر بی نظیر حضرت
مولانانك :

عاشقی کرزین سرو کرزان سرست
عاقبت مارابدان سو رهبرست

کبی عشقك هرحالده رهنما اولدیغنه دلالت
ایده جك و :

ملت عشق ازهمه دینها جداست
عاشقانرا مذهب وملت خداست

کبی مسلك عشقك مسالك سائره‌دن ممتاز بولندیغنی کوستره‌جك سوزلر سویلمش اولملری طریق حقه هدایت خصوصنده شرف رجحانك عقله دکل ، عشقه ویرلمسنی ایجاب ایده جکی مطالعه‌سیله انسانك همان عاشق اوله جغی کله بیلیرسه‌ده اوقبیلدن اولان اجلهٔ عشاقك نه‌درجه‌لرده خردپرور ودیده‌ور اولدقلری دخی نظردقته آلنیرسه عاشقلقده علی‌العمیا آنلری تقلیده قالقشمق شاکرد اولمدن استاد اولمغه چالشمق دیمك اوله‌جغی کوریله بیله جکندن عاشق اولمدن عاقل اولمق لازم کله‌جکنه حکم ایدلمك اقتضا ایدییور .

مثلا قونیه‌ده برکون جناب « صلاح‌الدین زرکوب » ك دکانی اوکندن کچرکن زرکوبلرك ضرباتندن حاصل اولان اصواتی ایشتمسیله برمعتاد وجده کله‌رك همان اوراده اجرای سماع

وصلاح‌الدینك یرندن فیرلایوب کمال خضوع ایله حضورینه کلمسی اوزرینه :

« یکی کنجی پدید آمد درین دکان زرکوبی »
« زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی »

غزلنی ایصال اسماع ایتمکه باشلامش اولان حضرت مولانانك اوحال غریبنی تماشا ایدن خرد مندان زمان البته حیران اولمشلردر . حال‌بوکه آرانسه آنلرك ایچنده « امیرالعاشقین » عنوانی بحق آلمش بولنان پیر مشار الیهك اعقل ناس اولدیغنی اعترافده تردد ایده‌جك کیمسه بولنه مزدی ظن اولنور .

دینیله بیلیرکه : جناب جلال‌الدین رئیس العاقلین اولمسه امیرالعاشقین اوله‌مزدی .

بزم کبی عجزهٔ اهل ادراکه عشق لازم ایسه عقل الزمدر ، زیرا عاشق اوله‌یم دیرکن ـ حکمت تدریجیه‌یه رعایت ایده‌مدیکی ایچون ـ عاقل اولمق مزیتندن دخی محروم قالمش وعقل وعشقدن

هیچ بر یسیله شان ویره‌میه‌رك ساده برجنون ایله نام آلمش نیجه بی‌چاره‌لر کورلمشدر !

آلتی‌یدی یاشنده ذکی برچوجغه دائما برلکده اویون اوینادیغی کوزل برقومشو قیزینك نامنی ویره‌رك « سن آکا عاشق اولمشسین ! » دیمشلر . « هنوز عاقل اوله‌مدم‌که عاشق اوله‌بیله‌یم ! » جوابنی ویرمش .....

﴿ مؤلف ﴾

— ۲ —

« لیست النائحة الثکلی کالنائحة المستأجرة . »

— ترجمه —

« نائحهٔ ثکلی نائحهٔ مستأجره کبی دکلدر . »

﴿ محرر ﴾

« نائحه » مدح وزننده « نوح » دن مأخوذ اوله‌رق میت اوزرینه فریاد ایده‌رك آغلایان قادین

دیمکدر . عربیده بوحالك اسمی « نیاحه » در . ترکجه ده بوکا « صاغی صاغمق » تعبیر ایدرلر ایمش .

فتح لام ایله « ثکلی » صبح وشفق وزنلرنده « ثکل » دن مشتق اوله‌رق ولدینی غائب ایتمش اولان والده‌یه دینیر . « استیجار » ایسه — معروف اولدیغی اوزره — اجرتله طوتمق دیمك اولدیغندن « مستأجره » اسم مفعولی اجرتله طوتیلان قادینه اطلاق اولنور .

بناءً علیه « نائحهٔ ثکلی » ولدینی غائب ایتمش مادر نوحه‌کر ، « نائحهٔ مستأجره » دخی — عربستانك عادات غیر مشروعه‌سندن اولدیغی وجه ایله — میت اوزرینه فریاد ایدوب آغلامق ایچون اجرتله طوتلمش زن غلغله پروردیمك اولور .

شوحالده « لیست النائحة الثکلی کالنائحة المستأجرة . » جمله‌سندن « ولدینی غائب ایتدیکندن طولایی تأثر حقیقی ایله آغلایوب فریاد ایلین

والده ، آله‌جنی اجرت خاطری یچون بلکه هیچ بیلمدیکی برمیت اوغرنده ساخته گریه وزاری ایدن قادینه بکزه‌مز . » مألی آکلاشیلیر .

« متنبی » نك « گوزلره سرمه چکمك قدرتدن سرمه‌لی اولمق کبی دکلدر . » دیمك اولان :

« لیس التکحل فی العینین کالکحل »

مصراع مشهوری حکمت حضرت رفاعی ایله اساساً برمألده‌در .

﴿ شرحدن استفاضه ﴾

حضرت پیر بوکلامیله « صدق وعلم وعملدن عاری اولدیغی حالده طائفهٔ صوفیه‌یه دخیل اولان کیمسه حقیقتده آنلردن معدود اوله‌مز . » دیمك ایستمشدر .

مشایخ رفاعیه‌دن مولانا علی بن محمد الکازرونی « آداب الاقطاب » عنوانلی کتابنك مقدمه‌سنده بوطائفه‌ده اولکی حال وکمالدن اثر قالمدیغنه دائر

ایراد مقال ایلدیکی صره‌ده « زمانمزده فی الحقیقه رجال صوفیه‌دن اولمیانلر کندیلرینی آنلره بکزتمکه چالیشورلر . رجال مشار الیهمك یرینی طوته‌بیلمك مزیتندن بالکلیه محروم برطاقم ارباب صورت آنلرك مقامنه کچمکدن چکنمیورلر . » دیدکدن صکره :

رضوا بالطیلسان اذا اکتسوها
وتفخیم البرانس والعمامه
کذا دجج البیوت لهن ریش
ولکن لا یطرن مع الحمامه

قطعه‌سنی درمیان ایتمشدرکه « بونلر باشلرینه کیدکلری عظمتلی قاووقلرك اوزرینه قوجه صاریقلر صاره‌رق آرقه‌لرینه برده اوزون طیلسان صارقتمقله ممنون ومکتفی اولورلر . واقعا اولرده‌کی طاووقلرکده قنادلری واردر ، اما کوکرجینلرله برلکده پروازایده‌مزلر . » معنای تزییفیسنی متضمندر .

بوندن صکره مولانا علی مقدمهٔ مذکوره‌ده
بروجه آتی بعض مطالعات دخی ایراد ایلمشدر :

« صوفیان روزکار کرفتار اولدقلری قبح
باطنه باقمیه‌رق تزیین ظاهرله اقتصار ایدرلر .
بونلرده اشکال کوزل اما افعال اویله دکل ! . .
بونلرك قیافتنه باقان کندیلرینی اسلاف قومك
حقیقی اخلاقی قیاس ایدر ! حال بوکه — این
الثری والثریا ! — »

« اولکی احوال و مقامات ، صاحبلریله
برابر وفات ایتمشدر ! اسلاف کرام فیض
الهیدن حقیله حصه مند اولمق ایچون ترك
خواب و آرام ایدرلردی . اغتنام لیال واسحار ،
دوام افکار واذکار کبی صفافزای قلب اوله‌جق
افعال ایله اشتغال معتادلری ایدی . آنك ایچون
تحصیل رضای حقه موفق ونیل درجات عالیه‌یه
احق اولدیلر . »

« عصرمزده ایسه بویله ذاتلر کوریله

مامکده‌در . شمدیکیلر کوزلجه کیوب قوشانه‌رق
محافلده صدره کچولك ، کمال تکلف وتصلفله
مرشدانه نطقلر ایراد ایلمك ، مرید نامیله باشنه
برچوق جهله جمع ایده‌رك عالمك نظر تعظیم
وتقدیسنی جلبه چالشمق کبی معرفتلرده خیلی
ماهر ایسه‌لرده تصوف حقیقی اربابنك علو مذهبندن ،
صفای مشربندن بی نصیب برآلای ابلهفریب
اولدقلرینی کندیلرینه عطف اولنه‌جق برنظر
عارفانه پك قولای فرق ایده بیلیر . »

حضرت مؤلفك « البرهان المؤید » ده
بومقامه مناسب اوله‌رق ایراد ایلدیکی کلمات دخی
موافق حقیقت ودها زیاده شایان دقت اولمغله
بعضلری مالاً بروجه آتی کوستریلیر :

« ای متصوف ! ظن ایدیورسین که سکا
بوطریقت ابوجدکدن منتقل ومیراث وخرقه
تلبسیله مقصود حاصل اولور . خدایه قسم
ایدرمکه حقیقت حال اویله دکلدر ! جناب حق

صورته دکل ، قلبه نظر بیورر . تسبیح وعصا کبی ظاهریات ایله مشغول اولان قلب نصل مهبط ذوق روحانی اوله بیلیر ؟ »

« اول امرده قلبکی لباس خشیتله ، ظاهریکی لباس ادبله ، نفسکی لباس تواضعله ، بدنکی لباس محوایله ، لسانکی لباس ذکرایله تزیین ایتسهڭده — لازم ایسه — مؤخراً البسهٔ ظاهریه ایله تزین ایلسهڭ اعلی اولمزمی ؟ لکن سکا نصل سوز آکلادیله بیلسون که کندیکی عرفای اسلافه قیاس ایتمکده سین ؟ فی الواقع شکللر مؤتلف اما کوکللر مختلف ! . . . »

﴿ مؤلفه ﴾

— ٢ —

« دفترحال الرجل اصحابه »

— ترجمه —

« انسانك دفترحالی مقارنلریدر »

﴿ شرحدن استفاده ﴾

بوحکمت جلیله « کشی دوستنك دیننده بولنور . » مضموننده کی حدیث شریف ایله توافق ایتمکده‌در .

امام شعرانی « الجواهر والدرر » عنوانلی کتابنده « اهل اللهك رأینه کوره برمسترشد برمرشد ایله — حال حیاتنده — کورشمکه موفق اوله‌مدیغی صورتده آنك الك کزیده تلامیذیله کورشملیدر . » دیمشدر .

حضرت پیر « البرهان المؤید » ده بیوریورکه :

« برشیخك حالنده‌کی کمال ویانقصان البته مریداننده نمایان اولور . شیخك کمالی مریدکاملك حالنی برقات دها اکمال ایده‌جکی کبی مرید ناقصك حالنی دخی اعلا ایدر . کذلك شیخك نقصانی مرید کاملك حالنی تنقیص ایلیه جکی کبی مرید ناقصك حالنی دخی محو ایلر . مع مافیه برموهبهٔ مخصوصهٔ آلهیه‌نك ظهورنده هیچ برشیئك تأثیری قالمز . محبانکزدن اولان ارباب کمالك حالنی تنقیص

وينه بونلردن بولنان اصحاب نقصانك حالنى محو
ايده جك هيچ براثر براقمامغه غيرت ايديكز !
زيرا انسان اودركه « آثارمز بزه دلالت ايدر ،
بزدن صكره آثارمزه باقكز ! »
مفهومنده بولنان :

ان آثارنا تدل علينا
فانظر وابعدنا الى الآثار

نطقى اوزره فناسندن صكره آثارنده بقا
كوريلور .

شيخ منصور دير ايدى كه :

« برشيخك صحيفهٔ حالى مريدانيدر . مريدده
شيخك حائز اولديغى احوال وخصالك البته آثارى
كوريلور . شوقدر واركه مريد شيخنده ظاهر
اولميان خصوصى برحال سماوى يه مظهر اوله رق
علو منزلت جهتيله شيخنه تقدم ايده بيلير . بوراسى
فضل الٰهى يه موقوفدر . »

« كورلمزمى كه حسين حلاجك اصحابى

محب قول وحدت اولدقلرى كبى بايزيد بسطامينك
اصحابى دخى اغماضه وتكلم رقائقه مائل
اولورلر ؟ كذلك جنيدك اتباعى لسان
طريقت وشريعتى جمعه همت ايتدكلرى كبى
سامابادينك اتباعى دخى وصول معالى يه
زياده رغبت ايدرلر . »

« معروف كرخى ، داود طائى ، حسن بصرى
ايله بونلرك پيروانى اسباب سيرى « التمسك
بالشرع وطلب الحق وحده . » قول مختصرنده
جمع ايدوب ارباب سيرك هرحالده شريعته تمسكله
منحصراً طالب حق اولملرينه لزوم كوستررلر . »

عن المرء لاتسئل وسل عن قرينه
فكل قرين بالمقارن يقتدى

بيت مشهورى ــ كه « برآدمك ماهيتنى
آكلامق ايچون قرينى اولان كيمسه نك احوالنى
تحقيق ايتمك كافيدر ، زيرا هركس قرينه اقتدا
ايدر . » مآلنى محتويدر ــ حضرت پيرك « دفترحال

الرجل اصحابه . » حکمتنه مطابق واقع اولمشدر .

« محرر »

جناب رفاعینك بو قولی حکم حیدریه دن اولان « قرین المرء دلیل دینه . » کلامنه ده مطابقدر .

« روح را صحبت ناجنس عذابیست الیم »

حکمنجه هیچ کیمسه کندی مذهب ومشربنده بولنمیان آدمله ائتلاف ایده میه جکی جهتله هرکسك نه فکر ومسلکده اولدیغنه قرینی کواه ناطقدر .

کلستان سعدیده کی ـ برقفسه قونیلان طوطی ایله قارغه نك یکدیکردن خشنود اوله مامری ـ حکایه ـ سنك میانه ده آزچوق جنسیت اولمدقجه ائتلاف قابل اوله میه جغنی کوسترمك ایچون ایراد اولندیغی ظاهردر .

هله مثنوی ٔ بیرده کی ـ برشهبازك ویرانه ده بایقوشلر ایچنه دوشمسی ـ و ـ بر آهونك مرکب آخورینه حبس ایدلمسی ـ حکایه لری « اختلاف

جنسیت » مسئله سنی او قدر خطیبانه تصویر وایضاح ایتمکده در که آندن ابلغی اوله مز دینیله بیلیر .

بو حکمتده کی « اصحاب » تعبیری کبی کلام علی ایله « عن المرء . . . . . » بیتنده کی « قرین » لفظنك دخی دوام الفت و مناسبته دلالت ایمکده اولمسندن ده آکلاشیله جغی وجهله انسانك دفتر حالی ویادلیل دینی عد اولنه جق آدم کندیسیله دائما همدم اولمق لازم کلیر ، یوقسه مجالست موقته اربابی بر برینك قرنا واصحابی صاییله میه جقلرندن بونلردن هیچ بریسنك دیکری حقنده دفتر حال ویادلیل دین اولمق اوزره تلقیسی موافق حکمت کوریله مز . مثلا انسان ـ برفکر مخصوصه مبنی ـ مذهب ومشربنه موافق اولمیان بریسیله ـ ولو مدت مدیده اولسون ـ رفاقت ایتسه آنك حالنی تماملیه رفیقنك حالنه قیاس ایتمك جائز اوله بیلیرمی ؟

ایکی رفیق بینلرنده کی مناسبتی نه زمان حقیله

همحال اولمق در . بونرینه کتیررلرسه برنده دیکرینك
ماهیتنی کورمك اوزمان ممکن اوله بیلیر . ایشته
« انسان قریندن آکلا شیلیر . » خلاصه سنی
کوسترن سوزلر هپ بوملاحظه ایله سویلنمش
اولمق حیثیتیله حقیقته موافق کورلمکده در .

یولده کیدن برآدمك نه فکر ایله کیتمکده
اولدیغنی یاننده بولنان رفیقندن استدلال ایتمك
کبی شیلر ایسه « دفتر حال الرجل اصحابه . »
حکمتنه تطبیق قابل اولمیان حاللردندر .

{ مؤلف }

— ٤ —

« لا تظن ان صبغك یستر شیبك بل غیره وما ستر »

— ترجمه —

« بویا اختیارلغکی ستر ایدر صانمه ، تغییر
ایتسه ده ستر ایده مز . »

{ شرحدن استفاضه }

بو حکمت رصینه غایت حسن و بلاغتی مستجمع
بر صورتده ایراد بیورلشدر . محسوساتده مستعمل
اولان « صبغ » لك بوراده مجاز بالاستعاره طریقیله
استعمالی پك لطیف دوشمشدر .

بو لطافت شو وجه ایله ایضاح اولنه بیلیر :
بطالت و طریق حقدن انحراف « شیب » ه ،
یعنی شیخوخته ، اهل بطالت و انحرافده کوریلن
ریا « صبغ » ه ، خارجدن فراست مؤمنین دخی
صاچده صقالده صبغ ایله حصوله کلهجك تغیری
فرق ایدن مردم چشمه تشبیه ایدلمشدرکه بونده کی
حسن ایجاز و رقت معنی اصحاب ذوقه کوره ما لا
یخفی قبیلندندر .

{ محرر }

شرحك طرز افاده سندن دخی آکلاشلمقده
اولدیغی وجه ایله جناب مؤلفك بو کلامی بری
صورته ، دیکری سیرته عائد اولمق اوزره ایکی

معنانی مشتملدرکه ستر شیخوخت ایچون صاچه صقاله اوریلان بویانك واخفای سوءنیت ایچون ارتکاب اولنان ریانك ماهیتی نظر دقته قارشی مستور قاله میه جغنی وبویله ساخته نمایشلرده بولنه رق خلقك کوزینی بویامغه چالشمق هرحالده جدی بولنمسی مطلوب اولان انسانه کوره یاقیشیق آله میه جغنی کوسترمکده در .

فی الواقع کنج کورنمك ایچون استعمال خضاب ستر حقیقتی ارتکاب دیمك اوله جغی جهتله منفور اولوالابصار اولدیغی کبی اقوال وافعال رکارانه ایله بشقه برماهیتده کورنمکه قالقشمق دخی آندن دها چرکین برحال اولدیغندن مردود نظر اعتباردر .

صائب تبریزی بویله جوان کورنمك مراقنده بولنان بر پیره :

کرفتم سال راپنهان کنی باموچه میسازی
کرفتم موی راکردی سیه باروچه میسازی

بیتیله خطاب ، یعنی « فرض ایده لم که سنکی کیزلمکه موفق اولدك ، صاچکی صقالکی نه یاپه جقسین ؟ فرض ایده لم که بونلری ده سیاه بویا ایله بویادك ، یوریشیق یوزیکه نه چاره بوله جقسین ؟ » دیه عتاب ایلمشدر .

شیخ سعدی دخی کلستانده برپیره زنی قارشیسنه آله رق :

موی بتلبیس سیه کرده کیر
راست نخواهدشدن این پشت کوز

دیمشدرکه فارسی بیلمز برقوجه قاری یه مآلنی تفهیم ایچون « بویا ایله آق صاچلریکی سیاه ایده بیلیرسین ، فقط اوقانبوری چیقمش آرقه نك طوغرلمسی ایچون برچاره بولنه میه جقدر ! » دیمك لازم کلیر .

شرحك توجیهنه کوره حکمت جلیله دن شو مآل استنباط اولنمق لازم کلیور :

« بطالتله متصف وطریق حقدن منحرف

اولديغنی لباس ريا ايله ستر ايتمكه نه‌قدر چالشسه‌ك خارجدن سكا منعطف اوله‌جق انظار فراست حقيقت حالكی كشف ايدر . بو صورتده شيبنی شباب كوسترمك كبی بر مقصد عجيب ايله استعمال خضاب ايدن آدمه دونرسين كه شو تدبير آنك ماهيتنی تغيير ايده‌ميه‌جكی جهتله حاصل سعيی خلقه كولنج اولمقدن عبارت قالير . »

ضيا پاشا مرحومك :

الك اومديغك كشف ايدر اسرار درونك
سن هر كسی كور عالمی سرسمی صانيرسين

بيتی حكمت مذكوره‌نك ترجمه‌سی كبيدر .

{ مؤلف }

— ٥ —

« علامة العاقل الصبر عند المحنة والتواضع عند السعة والاخذ بالاحوط وطلب الباقی سبحانه . »

— ترجمه —

« بر آدمك عاقل اولديغی وقت محنتده صابر ،

حال وسعتده متواضع ، هر ايشده احتياطكار وطالب حق اولمسندن بيلنير . »

{ شرحدن استفاضه }

حضرت مؤلف بو حكمتده بر طاقم شيم جميله‌يی جمع ايله بونلری علامت عاقل اولمق اوزره ارائه بيورمشدر .

خصلت صبرك ممدوحيتنه برچوق آيات و آثار دلالت ايتمكده‌در . مستجمع مكارم اخلاق ، منور انفس وآفاق افندمزه خطاباً وارد اولان « ربكك حكمنه صبر ايت . » و « اولو العزم اولان رسل نصل صبر ايتديلرسه سن ده اويله صبر ايت . » يوللو تأييداتی وعون الهينك صابرلرله برلكده بولنه‌جغنی ، ارباب صبره اجرينی حساب احسان اولنه‌جغنی زمينده تبشيراتی حاوی بولنان آيات ، فضيلت صبری اثبات ايتمكده اولديغی كبی بر طاقم احاديث شريفه دخی بونلری مؤيد بولنمقده وازجمله « صبر رضای حكيمدر . » حديث

عالیسی کمال ایجازایله صبری مدح وتعریفده برنمونهٔ اعجازعد اولنمقده‌در .

قابل تغییر اولمیان برحکمه ، ممتنع الرد اولان بربلایه حکیمانه رضا کوسترمك البته موافق رأی عقلادر ، زیرا بویله یرلرده ابرازرضادن استنکاف ایله جزع حالنده بولنمق — فائده ویرمیه جکی جهتله — برحرکت نابجادر .

حال وسعتده تواضع آنك ایچون نشان خردمندی عد اولنمقده‌در که برعاقل مال وجاه ، عزت وشهرت کبی اسباب سعادته وبونلره لزومندن زیاده ملتفت ومنجذب اولمیه‌رق عقلی سایه‌سنده معنوی برشرف غالبیته نائل اولدقدن صکره خلقه اظهار تواضع ایدرسه بوحرکت کندیسی ایچون موجب ازدیاد رفعت اولور .

بالعکس برآدم بواسبابی استعظام ایله استکبار وخلقه چین جبین اظهار ایلرسه کندی خفت عقلانه شهادت ایتمکدن بشقه برشی یاپمش اولمز .

انسانده تکبر اکثریت اوزره وسعت حال زمانلرنده ظاهر اولمقده بولنمسنه مبنی حضرت مؤلف عدم احتیاج وقتنده متواضع بولنمق خصوصنی علامات عاقلدن عدایلمشدر .

« تواضع انسانك افزایش رفعتی موجب اولور . تواضعله اتصاف ایدیکزکه جناب حق قدرکزی ترفیع بیورسون . » مفهومنده‌کی حدیث شریف خصلت محمودهٔ تواضعك برهان علویتیدر .

بونکله برابر « وقار » کبر قبیلندن دکلدر ، آدابدن معدوددر . چونکه انسان وقار ایله ذاتی ایچون ایفاسی لازم کلن احترامه برطاقم نادانلر طرفندن رعایت اولنمامسی مناسبتسزلکنی منع ایده‌بیلیر . وقار محافظهٔ شرفه مدار اولدیغی ایچون کبر ایله همعیار اولمدقدن بشقه یرینه کوره بهترین اطوار صاییلیر .

عاقل ، عالم ، متقی ، غنی برذات لازم کلدکجه

اظهار و قارایده‌بیله‌جکی کبی عاقل، عالم اولمقله برابر
غناسی ، حتی لباسی اولمیان بر آدم دخی وقور
اوله‌بیلیر . شرف ذاتی نه‌دیمك اولدیغنی آکلامقدن
بی نصیب اولان برشخصه قارشی التزام وقار درجهٔ
وجوبده‌در دینلسه وجهی واردر .

جناب امام شافعی کهنه البسه کینمش اولدیغی
ایچون کندیسنی استحقار ایدن بعض جهله‌یه قارشی :

لئن کان ثوبی فوق قیمته الفلس
فلی فیه نفس دون قیمتها الانس
وثوبك شمس تحت انواره الدجی
وثوبی نیل تحت ظلمته الشمس

نظم بلیغنی انشاد و بونکله جهله‌یی شرف آشنای
ذات اولمق مذهب عارفانه‌سنه ارشاد ایلمشدر .

نظم مذکور « کیمش اولدیغم لباس برپاره
ایتمسه‌بیله ایچنده برذات علوی واردرکه پك چوق
انسانلرك قیمتی آکا نسبتله دون قالیر . ای لابس
جامهٔ شعشعه‌دار اولان جاهل ظاهربین ! سنك

لباسك برکونشدرکه زیر ضیاسنده ظلمتدن بشقه
برشی یوقدر . بنم لباسم ایسه برکیجه درکه تحت
ظلمتنده کونش واردر ! » مضمونی حاوی بولندیغی
جهتله فخورانه کبی کورینورسه‌ده حقیقتده وقایهٔ
شرف نفس ایچون اختیار ایدیلن غایت پارلاق
برمدافعهٔ شاعرانه‌دن عبارت اولمغله بوکا فخورانه
دکل ، وقورانه دینلمك اقتضا ایده‌جکی مصدق
اصحاب طبیعتدر .

بوبابده سویلنمش اولان سوزلرك اك
کوزللرندن بری‌ده « بر آدمك ناموسی بحق واقع
اوله‌جق ملامت ناس ایله لکه‌دار اولمدقدن صکره
هرنه کونه جامه تلبس ایدرسه ایتسون کوزل
کورینور . » مآلنی کوسترن :

اذا المرء لم یدنس من اللوم عرضه
فکل رداء یرتدیه جمیل

بیت مشهوریدر .

« یحیی بن معاذ » دیمشدرکه : « تواضع هرکسده

کوزل کورینور ، فقط اغنیاده اجمل کورینور .
کبرایسه بالعکس هرکسده چرکین کورینور ،
فقط فقراده سزاوار نفرین کورینور . »

بعض حکما : « تواضع حاسدی یوق برنعمتدر .
تکبرایسه راحمی یوق برمصیبتدر . » دیمشلردر .

هرایشده احتیاطکار اولمق بحثنه کلنجه :
بو ، بالجمله اعمالده مقتضای حکمته اقتفا ایتمك
دیمکدرکه نتیجه‌سی « حکمت ، شریفك شرفنی
مزداد وعبد حقیری هم مجالس ملوك اولمق
درجه‌سنه اصعادایدر . » مآلنده‌کی حدیث حکیمانه‌یه
اقتدانك لزومنی کوسترر .

طلب حق « سبحانه » خصوصی ایسه برعاقل
ایچون اقدم آمال اولمق لازمکله‌جکندن وبوبابده‌کی
آیات وآثار حسابه کلمیه‌جکندن آکادائر تفصیلات
اعطاسنه لزوم کورلمسه‌ده اوله بیلیر .

بورایه قدرممکن مرتبه ایضاح معانیسنه
چالشدیغمز شوحکمته عطف نظر امعان ایدیلیرسه
جناب غوث اعظمك اعزهٔ امتدن همان هیچ

بریسنك ارادینه موفق اوله‌مدیغی برکلام جامعله
عالمی ارشاد بیورمقده اولدیغی اعتراف اولنور .
بناءً علیه « شیخ ابوبکر یحیی الواسطی » طرفندن حقنده
انشا اولنان ابیات آتیه حضرت غوثه حقیقةً
احری کوریلور :

یاواحد الخلق بالافعال والکرم
واوجز الناس بالتبیان والحکم

یامن ایادیه لاتحصی مواهبها
یااحمد الناس من عرب ومن عجم

یامن اذاقال قولاً اوحمی حرماً
وفی بمیثاقه والعهد والذمم

انت الذی عطر الاکوان مخبره
وضم للفضل حسن الخلق والشیم

—

﴿ مؤلف ﴾

— ٦ —

« ماشم رائحة المعرفة من افتخر بابیه وامه
وخاله وعمه . »

— ترجمه —

پدریله ، مادریله ، دایسیله ، عمجه‌سیله افتخار
ایدن آدم بوی معرفتی طویه‌مز . »

{ شرحدن استفاضه }

اکثر ناس حسب و نسبله تفاخره مائل ، حتی
بعضلری اصالتك انسان ایچون شرف کافی اولمسنه
قائل بولنملریله حضرت سید احمد بو میل و قولی رد
ایچون شو جمله‌یی درمیان و بونده انسانك میزان
قدری اولان معرفته اصالتك تعلق اوله‌میه جغنی
بیان بیورمشدر .

« حسبله افتخار ، نسبه تعرض ، برده نیاحه
(نوحه کرلك) عادات جاهلیه‌دندر . » مآلنده‌کی
حدیث شریف امتی بو اوچ شیدن منع ایلمکده‌در .

{ محرر }

علمای اصحاب اصالتدن بری دیر ایمش که :
« معرفتمند اولان بر عالی تبار محترم صغار

وکبار اولور ، فقط معرفتی اولمیانه اصالتی موجب
عار اولور . »

« بر آدم ملا عالمزاده اولمدیغی ایچون تعییب
اولنه‌مز ، جاهل قالدیغی ایچون تعییب اولنور .
کذلك بر کیمسه عالمزاده اولمقله ممدوح اوله‌مز ،
عالم اولمقله ممدوح اولور . »

« کمال پاشازاده مرحومك :

اهل علم اوغلی اولوب مدرسهٔ عالمده
جاهل اولمقدن ایسه طوغمدن اولمك یکدر

بیتی مؤداسنجه دنیاده عالمزاده اولوب‌ده جاهل
قالمقدن ، تعبیر اعم ایله : بیوك آدمك کوچك
اوغلی اولمقدن چرکین پك آز حال بولنه بیلیر . »

شمس تبریزینك وقعهٔ شهادتنده سوء قصد
اربابی آره‌سنده بولنمغه جرأت ایتمش اولان
« محمد علاء الدین » حضرت ملا جلال الدین کبی
حقیقةً بیوك بر ذاتك اوغلی اولدیغی حالده
— پدریله مناسبت معنویه‌سی اولمدیغی ایچون —

مات نظرنده کوچك قالمشـدر ، حال بوکه اهل تولادن برینك :

آنکه او را بر سر حیدر همی خوانی امیر
کافرم گر می تواند کفش قنبر داشتن

دیه علو قدرینه اشارت ایلدیکی « قنبر » بر کوله ایکن — رضای شاه ولایتی تحصیل ایتدیکی ایچون — عالمده بیوکلکله نام آلمشدر .

جناب خواجه محمد بهاءالدین نقشبنده بریسی « سلسلهٔ حضرت شما بکجا می رسـد ؟ » یعنی « حضرتکزك سلسله کز نره یه واصل اولیور ؟ » دیدکده مشارالیه « از سلسله کسی بجایی نمی رسد . » ، یعنی « سـلسله ایله هیچ کیمسه بر یره واصـل اوله مز . » جوابنی ویرمشدر که حضرت خواجه نك نه قدر عالی بر مقام عرفانه واصل اولمش بولندیغنی کوسترمك ایچون یالکز بو سوزی کفایت ایدر .

بر مجلس مخصوص مذاکره ده زادکان آره سنده بولنـان ارباب کمالدن بر فقیرزاده موضوع بحث

اولان مسئله اوزرینه عمومه قارشی احرازانه بیان افکار ایلدکده زادکاندن بریسی اظهار انفعال ایله « سن بر چوبانك اوغلیسین ! » دیه رك کندیسنی استحقـار ایدنجه ابن الراعی درحال « اوت ! بر چوبانك اوغلی یم ، فقط چالشدم ، کسـب علم وادب ایتدم . سایهٔ سعیمده بو مرتبه یه واصل اولدم . اماسز بر چوبانك صلبندن کلمش اولدیغکز ینه بر چوباندن بشقه برشی اوله مز دیـکز ! » مقابله سیله متعرض اصالت فروشی لال ایلمشدر .

« نوح » کبی بر نبی ممتازك کنعانی ، « نارخ » کبی بر صنم سازك ابراهیم ذی شانی میدانده ایکن بر فرزندك ماهیتی حقنـده پدرینك بیوکلکنه ویا کوچکلکنه باقه رق حکم ویرمك قابل اوله بیلیرمی ؟

« میتدن حی چیقارر ، حیدن میت ! » حکمتنه واقف اولانلر آبا وامهاته دکل ، ذاته نظر ایدرلر .

اصالت دیدیکمز کیفیت مورث حسن تربیت اولمق لازم کلیر . بر اصیل که بو مزیتدن بی نصیب

اولور ، آنده بیوکلك تصور ایتمك نصل مصیب
اولور ؟

یوقاریده بیان اولندیغی وجهله محمد علاء الدین
اولاد مولانادن اولمقله هیچ بر شرف قازانه مدی ،
حال بوکه « سلطان ولد » شرف ذاتی اصحابندن
بولنمغله حضرت ملانك شاننی آرتیردی .

واقعا سلطان ولد ایچون اویله بر مفتخر امتك
اوغلی بولنمق ده بر شرفدر ، فقط بو جهت کندیسنك
فضیلت ذاتیه سندن صکره نظر اعتباره آلنیر .

کچنلرده « عثمانلی کتبخانه سی » عنوانلی کلیاتك
اجزاسندن اولمق اوزره نشر ایدیلان « نوادر
الاکابر » ده مندرج : — حضرت فاروق بر کون
غایت کوزل کینمش بر آدمه مصادف اوله رق
« سن بصره لی بر حدادك اوغلی دکلمیسین ؟ »
دینجه حدادزاده « اوت ! فقط کاتبم ! » جوابنی
ویردکده جناب خلیفه « علم نه عالی شیدر !
اربابنی دائما اعلا ایدر . » دیه رك کاتبی مظهر التفات

بیورمشدر . — فقره سی دخی بو بابده بر فکر
اجمالی ویرمکده در .

بعض اکابر عصره مخصوص بر ضیافتده
مدعویندن بولنان « وولته ر » سفره باشنده اك
آشاغی عد اولنان موقعك کندیسی ایچون تخصیص
ایدلدیکنی کورنجه بو وضعك ذاتی تحقیر مقصدیله
اختیار اولندیغنی آکلایوب صاحب دعوته خطاباً
« شو موقعك هر یردن زیاده شرفیاب اولمسنی آرزو
بیوریورسکز دیمك اولور ! » دیه رك تقدم حقیقی
شرفنك اصحاب اصالته دکل ، ارباب حکمته ویرلمسی
اقتضا ایده جکنی کوسترمشدر .

وولته رك بو سوزی « شرف المکان بالمکین . »
حکمت اسلامیه سنی متضمن بولنمقده در .

« علی القیروانی » نك : « شرف اهل علمه
مخصوصدر ، زیرا کندیلری طریق مستقیمدن
آیرلمدقلری کبی طالب هدایت اولانلری ده بو یوله
سوق ایدرلر . تحصیل علمه موفق اولورسه‌ك
الی الابد یاشارسین . اصل ارباب حیات علمادر .

سائر ناس ایسه‌میت حکمنده‌درلر . » مفهومنی
مبین بولنان :

ماالفضل الا لاهل العلم انهم
علی الهدی لمن استهدی ادلاء

ففز بعلم تعش حیاً به ابداً
الناس موتی واهل العلم احیاء

قطعه‌سی دخی شان علمی اعلان ایدن آثار آره‌سنده التفاته شایاندر .

—

﴿ مؤلف ﴾

— ٧ —

« الشیخ من اذا نصحك افهمك واذا قادك دلك واذا اخذك نهض بك . الشیخ من یلزمك الکتاب والسنة ویبعدك عن المحدثة والبدعة . الشیخ ظاهره الشرع وباطنه الشرع . »

— ترجمه —

« شیخ اودرکه سکا نصیحت ایدنجه مابه النجاة نه اولدیغنی آکلادر ، پیشروك اولنجه منزل سعادته

ایصال ایدر ، سنی دائرهٔ قبولنه آلنجه وصول معالی‌یه سوق ایلر . شیخ اودرکه سکا کتاب وسنتدن آیرلماغی لازمه‌دن عد ایتدیریر ، سنی مغایر شرع وحکمت هر درلو بدعتدن اوزاقلاشدیرر . شیخك ظاهری‌ده ، باطنی‌ده موافق شریعت اولور . »

﴿ شرحدن استفاضه ﴾

حضرت پیر بوراده « شیخ » دن « مرشد » معناسنی قصد ایتمشدر . لغتده شیخ قرق یاشنه بالغ اولان آدمه‌دینیرسه‌ده اصطلاحده ـ قاچ یاشنده اولورسه اولسون ـ مرتبهٔ اهل کماله وصول بولان ذاته اطلاق اولنور .

« بکا اقتدا ایدن بندندر . سنتمدن اعراض ایلین بندن دکلدر . » مآلنده اولان حدیث شریفه اقتفاءً بر آدمك ظاهر وباطنی شریعت غرایه وسنت سید الانبیایه موافق اولمدقجه مرشد اتخاذینه صالح اوله‌میه‌جغندن « ظاهرده اویله‌در اما باطنده بویله‌در . » کبی کویا عارفانه سوزلرله

خود فروشلق ایدن ارباب صورتك مشیختی بالطبع قوری بردعوادن عبارت اولمق اوزره تلقی ایدلملك لازم كلیر .

« مرشدم ! » دیین ذات اخلاق محمدیه ایله متصف اولدیغنی اثبات ایتملیدر . بو مظهریتده بولنان برمرد كامل « جناب حقك بركیمسه‌یی هدایته‌سنی واسطه ایتمسی حقكده مالك مال كثیر اولمقدن خیرلیدر . » مفهومنده‌كی تشویق نبویه امتثالاً قاعد مقام ارشاد اوله بیلیر ، یوقسه بی بهرهٔ كمال برآدم خلقی ارشاد ایده‌یم دیركن اضلال ایدر .

—

﴿ مؤلف ﴾

— ٨ —

« خذ الحكمة این رأیتها فان العاقل یأخذ الحكمة لا یبالی علی ای حائط كتبت وعن ای رجل نقلت ومن ای كافر سمعت . »

— ترجمه —

« نره‌ده حكمت كوررسه‌ك آل . عاقل اولان ، برحكمتك هانكی دیوار اوزرنده مكتوب ، هانكی شخصدن منقول ، هانكی كافردن مسموع اولدیغنی قید ایتمیه‌رك اخذ و قبولنه شتاب ایلر . »

﴿ شرحدن استفاضه ﴾

جناب مؤلف « حكمت مؤمنك غائبیدر ، آنی نره‌ده بولورسه آلیر . » مآلنده‌كی حدیث شریفه اتباعاً — نره‌ده بولنورسه بولنسون ، قائلی هركیم اولورسه اولسون — حكمتك تلقیسنی امر ایدییور .

بو تنبیه جلیل بزی عقلا ایله اختلاطه تشویقی دخی متضمندر ، زیرا حكمت نامیله یاد ایلدیكمز فوائد عظیمه نزد عقلاده بولنور .

﴿ محرر ﴾

حضرت امام علینك كلمات مشهورهٔ حكیمانه‌سندن اولان « انظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال . »

سوزینی شارح بولنسان بو حکمت « اس الحکم »
دینیله‌جك درجه‌ده حائز اهمیتدر .

عالم بر دار الحکمدر . انسان هر هانکی جهته
عطف نظر امعان ایلسه مشاهد حکمت اوله بیلیر .
حکمتی کورمك بر هنر ، آلمق ایسه هنر دیکردر .

اهل اسلام بو ایکی هنری جمع ایتمکله مأموردر .
کرك پیغمبر حکمت پرورمز و کرك آنك ورثه‌سی
اولان رهبرلرمز بزی بو یوله ارشاد ایدییورلر .
اخذ حکمت خصوصنده بزی هیچ بر قیدایله مقید
ایتمیورلر . حریت کامله ویرییورلر . شو حالده
حکمت بین و حکمت چین اولمقدن بر آن خالی
قالمامقلغمز لازمکلیر . بو اك مهم وظیفه‌یی حقیله
ایفایه چالشمز ایسه‌ك صوچ بزم اولور .

حکمتك شرقلیسی ، غربلیسی اولمز . دنیانك هیچ
بر طرفنده وطنمزك اخذ ایده‌میه‌جکی هیچ بر حکمت
بولنمز . هر محبوبهٔ حکمت نامزدمزدر ، آلملی یز !
بو بابده سرمایهٔ موفقیت حضرت پیرك تعبیری

وجه‌ایله – کنز فوائد و کیمیای سعادت – اولان
نقد عقلدر . بز احسان الٰهی اولان بو نقده جمله‌دن
زیاده مالك اولدیغمز حالده – نه حکمته مبنی ایسه –
محلنه صرفی خصوصنده پك‌ده بصیرتکارانه حرکت
ایده مامکده‌یز .

مسرف زنکینه بکزرز : نقدمزی اکثریا بزه
منفعت حقیقیه‌سی اولمیان شیلره صرف ایله استهلاك
ایدرز ، حال بوکه او ته طرفده اقتدار نقدیسی بزه نسبتله
جزئی اولان بریسی بونی محلنه صرف ایتدیکی جهتله
بزه قیاس قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده مستفید اولور .

قصورمز لاابالیلکدر . لاابالی اولمسه‌ق حکیم
اولوردق . حکیم اولسه‌ق وطنمزده آثار حکمت
هر یردن زیاده بولنوردی .

﴿ خاتمه ﴾

حکم الرفاعیدن شو نمونه‌لری کوسترمکله اکتفا
ایدییورم . بو حکمتلرك هپسنی یازمغه وقتم مساعد
اولمدی . مساعد اولسه‌ده احتمال که جمله‌سنی بو یولده

تحریره جسارت ایده مزدم ، چونکه حکم جلیله مذکوره آره‌سنده لایقیله ایضاحی ارباب حال وکمالدن بولنمغه توقف ایدر بعض حقایق عالیه دخی موجوددر .

مقصد عاجزانه‌م بوقبیلدن اولان اقوال اکابرك – تعمیم فوائدی ایچون – لسانمزه بالترجمه شرحیله خلقمزك حکم اسلامیه‌دن برقات دها خبردار ایدلمسنه لزوم کوره‌جکلری طبیعی بولنان ارباب اقتداری تشویقدن عبارت اولدیغی نظردقته آلنیرسه شوصورتله براثر نقصان دها کوستریشم عفوی قابل جرأتلردن عد اولنور صانیرم .

خلوص نیتم بکا ایلریده حکم مذکوره‌یی وسائر بعض جمل مأثوره‌یی – مکمل اولمق اوزره – ارباب حال وکمال طرفندن ایضاح ایدلمش کوسترمك کبی برحسن تأثیر حصوله کتیره‌جك اولورسه اووقت کندمی اصحاب معنایه برخدمتجك دها عرض ایتمش عد ایلرم .

—